

אמנעה באמצעות כוחות יבשה

המגמה בצה"ל היא לפתור את הבעיות המבצעיות באמצעות אש מנגד ועל-ידי שימוש נרחב בכוח אווירי. צריך לזכור כי לכוח זה יש גם מגבלות, ולכן על הפיקוד הבכיר בצה"ל בכלל ובזרוע היבשה בפרט לחשוב על פתרונות לבעיות המבצעיות גם באמצעות כוחות קרקעיים

מלחמת לבנון הראשונה. מסוק מנחית אספקה למחנה של צה"ל בלבנון, דרומית לכביש בין בירות לדמשק. השטח הטופוגרפי של לבנון מציב אתגרים רבים לתמרון הצה"לי, בדגש על היכולת לממש את עקרון המלחמה "רציפות והמשכיות". צילום: יואל קנטור, לפ"מ

הצה"לי, בדגש על היכולת לממש את עקרון המלחמה "רציפות והמשכיות". השטח ההררי, המשלב תכסית כגון סבך, טרסות חקלאיות ושטח בנוי רב, יוצר מעברים הכרחיים ("פקקים") המגבילים את יכולות התמרון. פוטנציאל הנזק שלהם לרציפות התמרון גבוה מאוד, כפי שצה"ל חווה כבר במלחמת לבנון הראשונה.² כמו כן, בשטח ההררי נוסף הקושי למצות את אמצעי הלחימה ולאפשר סיוע הדדי בין הכוחות. למעשה, שטח הררי המכוסה בצמחייה ובבנייה כפי שיש בדרום לבנון יוצר יתרון מובנה ללוחמת הגרילה, שכן היא ממקסמת את עוצמותיה, כגון ירי טילים "בקשית" (בשדה צר) מול שטח השמדה רווי מטענים, ומצמצמת את היתרון היחסי של צבא בעל עוצמות אש וסד"כ גדולים.³

דוגמה לפוטנציאל הנזק לרציפות התמרון בשטח הררי אפשר

המלחמה הבאה בחזית הצפון צפויה להיות שונה מכל מה שישיראל הכירה עד כה. התחמשות חזבאללה בכמות גדולה של רקטות למגוון טווחים לצד פרויקט דיוק הטילים הפכו לאיום מהותי ויש הגורסים אסטרטגי על ישראל. לפיכך, תמרון צה"ל במלחמה הבאה יצטרך להתבצע במהירות מרבית כדי להגיע למרחבי השיגור, להפסיק את הירי על העורף ולהשמיד מערכים ותשתיות של חזבאללה באופן שיעכב את שיקומם בעתיד. אומנם זרוע האוויר הגיעה להישגים מרשימים במלחמת לבנון השנייה בכל הנוגע להשמדת מצבורי רקטות, בין השאר במבצע "משקל סגולי", אך העורף המשיך לספוג רקטות במהלך כל המלחמה,¹ כפי שקרה גם במבצעים ברצועת עזה בשני העשורים האחרונים.

השטח הטופוגרפי של לבנון מציב אתגרים רבים לתמרון

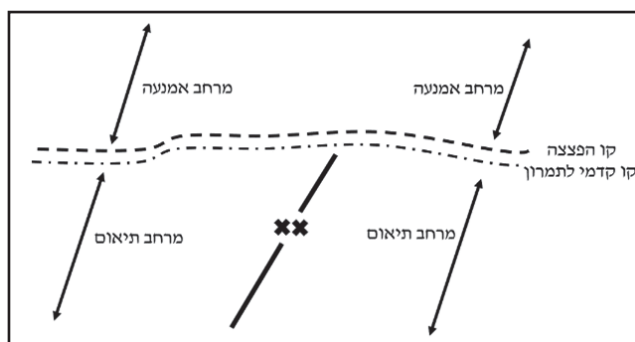
רון רוסלין לוקיניך, רמ"ד מחקר באוגמ"ר 80, בוגר מחזור כ"א במל"ט"ק

גרילה כפי שעשו נגד האמריקנים, תגבור הכפרים המבוצרים וביצוע התקפות נגד מקומיות בשטח בנוי.⁷ ייתכן כי נכון היה להתייחס לכוחות המיליציה כאל גדודי הקומנדו הסורי שעייבו את מערכי ההגנה בכפרים לאורך הצירים ההרריים כמו עין זחלתא, עין א-תינה ואחרים במלחמת לבנון הראשונה. מכאן עולה כי השטח ההררי יוצר מגבלות רבות לרציפות ולמהירות התמרון של כוחותינו, וכי הגעה של כוחות אויב גדולים תגרום בהכרח לשחיקה מרובה של כוחותינו, וכן תגרום להאטה של התמרון ליעדים.

אמנעה ובידוד

שדה הקרב היבשתי מתחלק לזירת עורף ולזירת מבצעים. האחרונה מחולקת למרחב המגע, העורף והעומק. בתוך כך, לכוחות המתמרנים מוגדר קו קדמי לתמרון, שכל עוד הוא בתוקף אסור להם לעבור אותו. קו זה מאפשר מרחק ביטחון קבוע מהפצצות, בעיקרן מהאוויר, היכולות להתבצע ללא כל תיאום מקו ההפצצה ולעבר האויב. ממנו לכיוון שטח האויב נמצא קו הפצצה, המחלק את המרחב למרחב תיאום (מקו ההפצצה כלפי כוחותינו) ולמרחב אמנעה (מקו ההפצצה לכיוון האויב).⁸

תרשים 1: חלוקת מרחב הלחימה. שוחזר על בסיס: מבצעי כוחות היבשה: מבוא

מרחב האמנעה נועד לפעולות שמטרתן לבודד את מרחב המגע ולהכין את השטח לטובת המשך התמרון. מקור המילה אמנעה הוא מניעה, וכאשר כוח מבצע פעולת אמנעה הכוונה לרוב למנוע מכוחות אויב לפעול נגד כוחותינו. במקור, פעולות אמנעה שונות תוכננו בנאט"ו נגד דוקטרינת "הקרב העמוק" הסובייטית, שהועתקה על-ידי צבאות ערב.⁹ מכאן אפשר להסיק כי פעולות האמנעה במהותן אינן חייבות להתבצע במרחב האמנעה. בצורת קרב התקדמות, למשל, נשאף לבצע אמנעה בטווחים ארוכים כדי לבודד את מרחב ההתקדמות כמה שאפשר, אך בשעת דחק יכולות להתבצע פעולות אמנעה בטווחים קרובים לגייסות ולא דווקא במרחב האמנעה.¹⁰

אתגרי האמנעה האווירית

מניתוח הספרות המקצועית בצה"ל עולה כי נטל הפעולות במרחב האמנעה מוטל בעיקרו על חיל האוויר,¹¹ ואילו פעולות כוחות יבשה במרחב זה כמעט אינן מוזכרות.¹² לנוכח מגבלות חיל האוויר, אין לראות בו את הגורם הבלעדי למשימה זו.

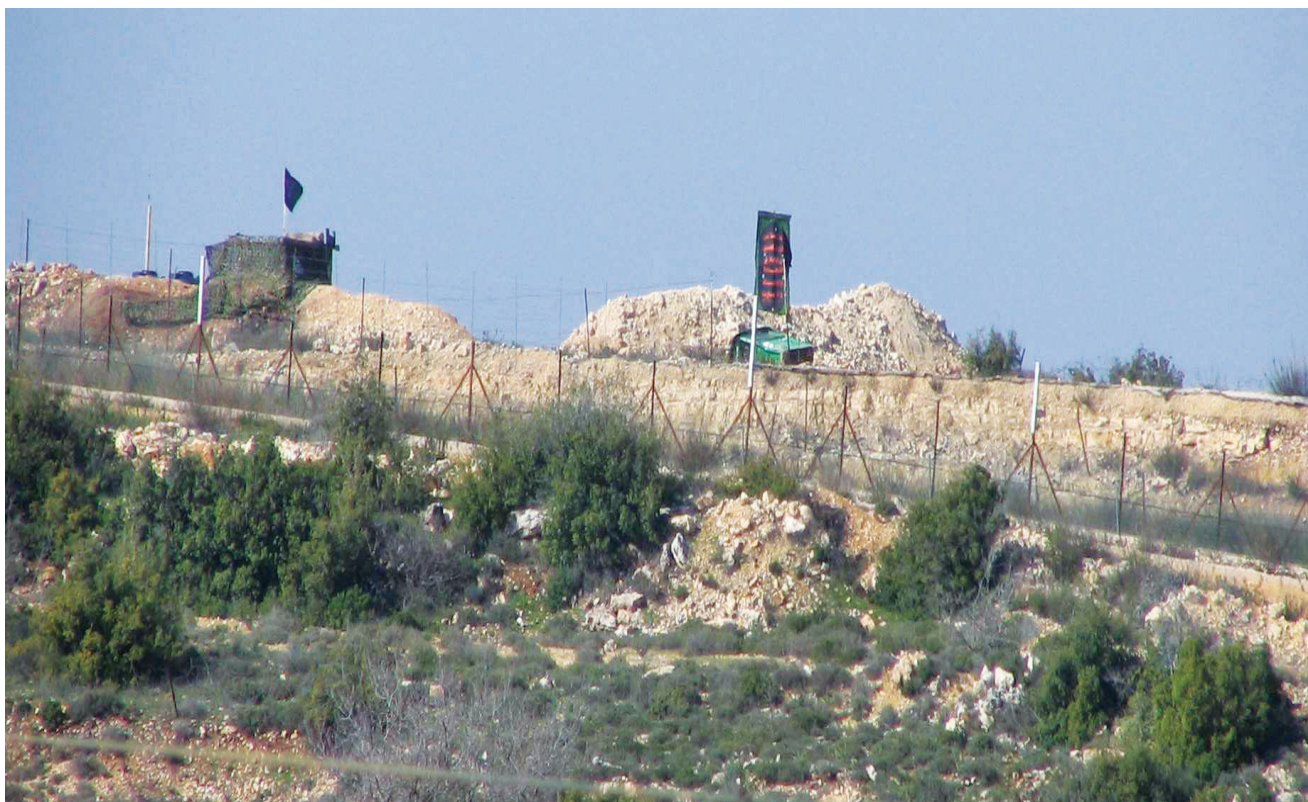
לראות בקרב הסלוקי של אוגדה 162 במלחמת לבנון השנייה. הקרב התרחש במסגרת מבצע "שינוי כיוון 11", והיה לחלק האחרון של מלחמת לבנון השנייה. מטרת המבצע הייתה להפחית באופן ניכר את ירי התמ"ס שנורה לשטח הארץ, ולהשיג שליטה על מעברי הליטאני תוך פגיעה במחבלים רבים ככל האפשר.⁴ התוכנית הייתה לכבוש את הכפרים ע'נדוריה ופרון הנמצאים על רכס השולט על ציר ההתקדמות של אוגדה 162, ולאחר מכן לפרוץ לכיוון מערב עם האוגדה וחטיבה 401 בראשה.

בפועל הכפרים לא טוהרו מאויב, וכאשר החלה חטיבה 401 את תנועתה על הציר ההררי המוביל לע'נדוריה, נורתה אש תמ"ס ונ"ט על הגדוד המוביל של החטיבה והופעלו זירות מטענים שעייבו את התקדמות הכוחות ולבסוף עצרו אותם. לפיכך האוגדה לא הגיעה ליעדים המתוכננים בעיתוי שנדרש ממנה, עד שנכנסה לתוקף הפסקת האש.⁵

על אתגרי הלחימה בלבנון חשוב להוסיף את האיום המתגבש מהמיליציות השיעיות, הפועלות בשליחותה של איראן למימוש האינטרסים שלה במזרח התיכון. המיליציה גדודי חזבאללה, המונה שלוש מסגרות חטיבתיות בסד"כ של כ-10,000 לוחמים, הוקמה כדי לסלק את צבא ארצות-הברית מעיראק והביאה לנפגעים רבים באמצעות ירי תמ"ס נגד יעדים אמריקניים, לרבות השגרירות בבירה בגדאד, ובאמצעות הטמנת מטענים בצירים ששימשו את צבא ארצות-הברית. הצבא האמריקני רואה בגדודי חזבאללה את המיליציה המסכנת ביותר את כוחותיו, והוא משקיע משאבים לא מועטים בלחימה בה.⁶

פעולות האמנעה במהותן אינן חייבות להתבצע במרחב האמנעה. בצורת קרב התקדמות, למשל, נשאף לבצע אמנעה בטווחים ארוכים כדי לבודד את מרחב ההתקדמות כמה שאפשר, אך בשעת דחק יכולות להתבצע פעולות אמנעה בטווחים קרובים לגייסות ולא דווקא במרחב האמנעה

בביקור בכפר פלא שבלבנון נפגש מפקד המיליציה עם פעילי חזבאללה והכריז כי יעמוד איתם נגד ישראל בעת עימות. אומנם אנשי המיליציות יתקשו לתקוף צבא מערבי מודרני באופן נרחב, כפי שלחמו באנשי דאעש בסוריה, אך תהיה זאת טעות להמעיט בפוטנציאל הנזק שלהם בלוחמת

מוצב חזבאללה שהוקם מטרים ספורים מגדר הגבול, בקרבת היישוב הישראלי דובב. על אתגרי הלחימה בלבנון חשוב להוסיף את האיום המתגבש מהמיליציות השיעיות, הפועלות בשליחותה של איראן לחימוש האינטרסים שלה במזרח התיכון. צילום: ויקיפדיה

שאפשר את הלחימה של הווייטקונג נגד האמריקנים. הכוחות של צבא ארצות-הברית בווייטנאם התייחסו בכובד ראש לאיום הנשקף מציר לוגיסטי זה, עד כדי כך שראש תחנת הסי-איי-איי בסייגון אמר כי חסימת נתיב הו צ'י מין הוא היעד האסטרטגי המרכזי של האמריקנים.¹⁴

אמנעה אווירית יעילה בעיקר נגד צבא הפועל באורח לחימה סדור, ואילו נגד כוחות הפועלים באורח לחימה לא סדור, שאינם נעים בריכוז כוחות גלוי, כוחות האוויר מתקשים לפעול ביעילות מספקת

כדי להפסיק את התנועה בציר מהצפון לדרום, הקימו האמריקנים מכשולים לאורך הנתיב, הפעילו כוחות מיוחדים מן הקרקע ומבצעי אמנעה מהאוויר. כמו כן האמריקנים הפעילו כוח אווירי חסר תקדים נגד הנתיב, ובתוך כך הטילו על לאוס, שבה עבר חלק מנתיב הו צ'י מין, יותר פצצות משהוטלו על גרמניה במלחמת העולם השנייה. גשרים ומעברים הכרחיים הושמדו, ולאחר שנתקעו שיירות במעברים אלה, הן הופצצו. מטוסים קלים סיירו במטרה לאתר שיירות בנתיב, ולאחר גילוי שיירה הוזנקו המפציצים לטובת השמדתה. למרות המאמץ חסר התקדים שהופעל נגד נתיב הו צ'י מין, תנועת הכוחות בו לא נפסקה. הווייטנאמים הצליחו להעביר

במלחמת לבנון הראשונה נערך קרב על המערך העיקרי הסורי באזור קרעון-ראשיא. הסורים נערכו במרחב זה עם אוגדה בכמה מתחמים חטיבתיים, שמוקמו בתוך השטח ההררי בכניסה הדרומית לבקעא. כדי לתגבר את כוחות האוגדה, הסורים רצו להעביר את חטיבת הטנקים 47 לעבר בקעת הלבנון ולערוך אותה ברצועת הגנה שנייה באזור זחלה-ריק. במהלך תנועת החטיבה למרחב היא הותקפה על-ידי חיל האוויר, כחלק מפעולות אמנעה במרחב צפון א-בקעא, ואיבדה 30 טנקים מתוך כ-100 וכן את כל כלי הרכב שלה. למרות השמדת כלי רכב ורק"ם רבים, הגיעה חטיבה 47 עם מרבית הסד"כ שלה לאזור זחלה-ריק ונערכה בו לקו הגנה שני מול צה"ל.¹⁵ פעולות אמנעה נגד כוחות הפועלים באופן בלתי סדור הן מורכבות יותר.

במלחמת וייטנאם נלחמה ארצות-הברית הן נגד צבא צפון וייטנאם והן נגד כוחות גרילה שפעלו בדרום וייטנאם - הווייטקונג. צפון וייטנאם נדרשה להעביר לוחמים לדרום וייטנאם כדי לתמוך בגרילה ולהרחיב את שורותיה, כמו כן היא נדרשה לתספק את הכוחות הנלחמים בדרום בציד רפואי, אמל"ח ולוגיסטיקה בסיסית. לטובת העברת הכוחות והלוגיסטיקה מהצפון לדרום פותח ציר שהורכב מנתיבים רבים ומסועפים שעבר דרך לאוס וקמבודיה, וממנו יצאו נתיבים לדרום וייטנאם. מערכת דרכים זו אף השתכללה בסיוע של הסינים והרוסים. ציר זה זכה לכינוי נתיב הו צ'י מין, על שם המנהיג הקומוניסטי של צפון וייטנאם. בנתיב זה עברו כוחות רבים וציוד רב מהצפון לדרום, מה

חוסק מסוג Mi-8 מנחית כוחות קומנדו סוריים במלחמת יום הכיפורים. הפיקוד העליון הסורי תלה תקוות רבות בהנחתות של כוחות קומנדו על מעברים הכרחיים בעורף צה"ל, ובמארבים לכוחות המילואים. צילום: העיתונות הסורית

לזהות את המאמץ המצליח. הבקעת החזית מתבצעת בחסות אש ארטילרית מסיבית וסיוע אווירי. מאמץ האמנעה היבשתית הוא מאמץ משלים בתוכנית, היות שהמגן אינו יודע לאן להטיל את העתודה. על-פי הדוקטרינה הסובייטית, כאשר הוא מחליט לבסוף להטיל אותה - התוקף יבצע אמנעה באמצעות מארבים של כוחות קומנדו, במטרה לעכב את הגעתם לחזית.¹⁷ במלחמת יום הכיפורים פעל הצבא הסורי על פי הדוקטרינה הסובייטית. את מאמץ האמנעה היבשתית הוא הטיל על גדודים של כוחות הקומנדו שלו, לצד תפקידם לכבוש יעדים

כוחות מצפון וייטנאם לדרום במהלך כל המלחמה בחסות הג'ונגל, השטח ההררי, מזג האוויר ויכולות הסתוות מעולות. ארצות-הברית הכריזה על המבצע האווירי ככישלון, ועברה לשיטות לחימה אחרות המשלבות טכנולוגיה וכוחות יבשה לאיתור והשמדה של כוחות הנעים לאורך הנתיב.¹⁵ אומנם יש הבדלים בולטים בין הג'ונגלים בווייטנאם ואפשרויות המסתור הנגזרות מהן למרכיבי התכסית בדרום לבנון, אך אין לשלול כי במלחמה הבאה ישתמשו המיליציות השיעיות בעקרונות דומים. גדודי חזבאללה יכולים להגיע לדרום לבנון באמצעות הסתננות דרך השטחים הסבוכים וההרריים ותחת מטרית נ"מ ול"א, רוסית ואיראנית,¹⁶ שתפגע ביכולת של צה"ל לאתרם ולהשמידם מהאוויר. אם תצורת ההפעלה של גדודי חזבאללה תהיה חיזוק הכפרים והגנה על נכסים חשובים בשילוב של התקפות נגד מקומיות, הדבר עשוי לעכב מאוד את הכוחות המתמרנים ואף לשנות את תוכנית הפעולה על העיתויים, היעדים ופריסת הכוחות שבה.

אפשר להסיק כי אמנעה אווירית יעילה בעיקר נגד צבא הפועל באורח לחימה סדור, ואילו נגד כוחות הפועלים באורח לחימה לא סדור, שאינם נעים בריכוז כוחות גלוי, כוחות האוויר מתקשים לפעול ביעילות מספקת.

הקומנדו הסורי במלחמת יום הכיפורים

צבאות ערב הושפעו רבות מהדוקטרינה הסובייטית "הקרב העמוק". תצורת הפעלת הכוח לפי דוקטרינה זו מתבצעת על-ידי התקפה בחזית רחבה ללא מאמץ עיקרי אחד, כאשר בעורף הכוחות התוקפים נמצאות יחידות המוכנות לתגבר את המאמץ המצליח. שיטה זו מבבללת את האויב שנצרך להגנה היקפית בפריסה רחבה של הכוחות לכל אורך החזית. הדבר גם יוצר בעיה למגן בנוגע להפעלת העתודה, שכן הוא מתקשה

הסורים אומנם לא הצליחו להגיע להישגים מהותיים באמצעות אמנעה יבשתית, אך מארבי קומנדו על המעברים ההכרחיים לרמת הגולן יכלו להסב נזק רב לכוחות צה"ל הלוחמים בחזית ולמנוע את הגעת כוחות המילואים. מצב זה היה מגדיל את חופש הפעולה ומהירות התמרון של הכוחות הסוריים במרחב המגע

מורכבים כמו מוצב החרמון ולתגבר מתחמי טנקים בשטח שנכבש. הפיקוד העליון הסורי תלה תקוות רבות בהנחתות של כוחות קומנדו על מעברים הכרחיים בעורף צה"ל, ובמארבים לכוחות המילואים. למארב שתוכנן להתבצע במצר אל-על שבדרום רמת הגולן, המריא גדוד קומנדו 411 של חטיבת חטין

כלים פגועים של חטיבת השריון 217, כתוצאה ממארב הקומנדו המצרי ברומני, במלחמת יום הכיפורים. צבא מצרים ראה בפעולות אמנעה יבשתיות חשיבות רבה לבלימת עתודות המילואים של צה"ל ולהצלחת המאמץ המלחמתי. צילום: ויקיפדיה

מטכ"ל וטנקים של חטיבה 679 ושרידי חטיבה 188 שהגנו על מחנה נפח, שבו הייתה מפקדת אוגדה 36. במהלך הקרב כ-50 חיילי קומנדו סורי נהרגו והשאר נשבו.²² הסורים אומנם לא הצליחו להגיע להישגים מהותיים באמצעות אמנעה יבשתית, אך מארבי קומנדו על המעברים ההכרחיים לרמת הגולן יכלו להסב נזק רב לכוחות צה"ל הלוחמים בחזית ולמנוע את הגעת כוחות המילואים. מצב זה היה מגדיל את חופש הפעולה ומהירות התמרון של הכוחות הסוריים במרחב המוגן.²³

תחילה תוכננו הנחתות קומנדו רבות בעומק סיני ובשארם א-שיח', אך משצומצמה תוכנית המלחמה של מצרים, פעלו כוחות הקומנדו שלה בעומק המערכת של הדיוויזיות שחצו את התעלה כ"ציידי טנקים", כדי לבודד את מרחב הצליחה ולמנוע מתגבורות של צה"ל להגיע למרחב ולפתוח בהתקפת נגד אל מול הכוחות הצולחים

הקומנדו המצרי במלחמת יום הכיפורים

צבא מצרים, בדומה לצבא סוריה, פעל על פי דוקטרינת "הקרב העמוק" הסובייטית. לכן גם הוא ראה בפעולות

בלא פחות מ-11 מסוקים. במהלך הטיסה הוחזרו המסוקים לבסיס היציאה, היות שהסורים זיהו פעילות ערה של חיל האוויר של צה"ל באזור, וחששו שהמסוקים יושמדו בעודם באוויר. במקרה שהיו נוחתים במצר אל-על, הרי שיכולים היו לעצור את גדוד השרמנים 377, שעלה לבדו למצר זה, ואף לסייע בכיתור הכוחות המועטים שהיו בגזרה, להשלים את כיבוש דרום רמת הגולן ולהתייצב על מורדות הגולן לכנרת.¹⁸ ההנחתה השנייה תוכננה למעברים שעל גשרי הירדן כמו גשר בנות יעקב. לבסוף גם היא לא יצאה לפועל, ככל הנראה בשל שינוי שעת המלחמה והחשש מהפלת המסוקים. הכוחות הסוריים שהיו אמורים להגיע למרחב שעות ספורות לאחר פרוץ הלחימה נדרשו להנחית את הכוחות בלילה, וככל הנראה אין הם היו כשירים לכך.¹⁹

אפשר לראות את החשיבות האסטרטגית העומדת מאחורי מאמצי האמנעה שלהם.²⁰ אי-ביצוע מאמץ האמנעה המערכתי המתוכנן היה בעוכרי הסורים, משום ששעות לאחר תחילת הלחימה החלו להגיע טנקים בודדים של חטיבות המילואים למרחב הלחימה, והם עיכבו את הכוחות הסורים.²¹ למרות זאת הם השתמשו באמנעה יבשתית במהלך כל הלחימה.

ב-9 באוקטובר 1973 פתחו הסורים במתקפה באמצעות כוח אוגדתי מצפון וכוח אוגדתי ממזרח, כדי לאגף את חטיבה 7 של צה"ל ולכבוש את צפון רמת הגולן. כמאמץ תומך לתמרון הדיוויזיות ערכו הסורים מבצע הנחתות נרחב. אחד הצמתים החשובים במרחב הוא צומת נפח, וכ-60 חיילי קומנדו הונחתו בו כדי למנוע מכוחות צה"ל לתגבר את חטיבה 7. לאחר ההנחתה, נכנס כוח זה לקרב עם חיילי חטיבת גולני, סירת

אימון בבסיס אמריקני בעיראק. בשל סירובה של טורקיה לשיתוף פעולה פסיבי עם כוחות הקואליציה, עלה הצורך בכוח מיוחד שיאפשר את ריתוק הדיוויזיות העיראקיות באמצעות הנחתה מהאוויר ופעולה בעומק ללא קווים לוגיסטיים. צילום: ויקיפדיה

כמה מהמפקדים סברו שיש להשמיד את המארב ולוודא שאין כוחות קומנדו נוספים במרחב, ואחרים סברו כי על האוגדה לעמוד במשימה שהוטלה עליה ולהתקדם מהר ככל האפשר למרחב התעלה, כדי להילחם בכוחות המצריים מבלי לטהר את המרחב שהיה בו המארב.²⁶

לבסוף השמידו כוחות אוגדה 162 ובהם סיירת שקד את המארב בין רומני לבלוזה. בדומה למארב זה הושמדו מרבית כוחות הקומנדו שהוסקו לסיני, אך מארבים אלה עיכבו את הגעת התגבורות של צה"ל. אפשר לראות כי הם תרמו תרומה רבה לדיוויזיות אשר חצו את התעלה, זאת באמצעות בידוד של מרחב הצליחה.²⁷

כוח משימה ויקינג בצפון עיראק

בשנת 2003 יצאה קואליציה של כמה מדינות בראשות ארצות הברית למלחמה בעיראק כדי להפיל את משטרו של צדאם חסין. העילה הרשמית למלחמה הייתה הערכת המודיעין האמריקני בדבר הימצאותו של נשק בלתי קונבנציונלי רב ברשות עיראק.²⁸ תוכניות המלחמה של ארצות הברית החלו להירקם עם סיום מבצע "סופה במדבר" ב־1991, והואצו אחרי מתקפת הטרור ב־11 בספטמבר 2001.

תוכנית המלחמה המקורית כללה תמרון באמצעות מאמץ עיקרי מכווית לעבר בגדאד, ומאמץ משני מטורקיה לצפון

אמנעה יבשתיות חשיבות רבה לבלימת עתודות המילואים של צה"ל ולהצלחת המאמץ המלחמתי. תחילה תוכננו הנחתות קומנדו רבות בעומק סיני ובשארם א־שיח', אך משצומצמה תוכנית המלחמה של מצרים, פעלו כוחות הקומנדו שלה בעומק המערכת של הדיוויזיות שחצו את התעלה כ"צידי טנקים", כדי לבדוד את מרחב הצליחה ולמנוע מתגבורות של צה"ל להגיע למרחב ולפתוח בהתקפת נגד אל מול הכוחות הצולחים. סך כל כוחות הקומנדו המצרי שפעלו בגזרה מנו כ־1700 לוחמים, שהניחו מארבים לכוחות התגבור ולכוחות המילואים של צה"ל שהגיעו לגזרה.²⁴ אחד המארבים הללו היה המארב בין רומני לבלוזה ב־7 באוקטובר.²⁵

אוגדה 162 נדרשה לנוע למרחב רומני שבצפון התעלה, ולהיערך שם להתקפת נגד אל מול הכוחות המצריים הצולחים. כמה מהכלים של האוגדה הועמסו על מובילים, וכמה עשו דרכם על שרשראות. בהגיעם למרחב המארב, הותקפו הכוחות על־ידי 150 לוחמים מהקומנדו המצרי. הלוחמים ירו נ"ט ואש מקלעים, וכמה מהם אף הסתערו לעבר כוחות צה"ל, שנלחמו בצורה מפוצלת ולא מאורגנת. כוחות הקומנדו המצריים היו יעילים מאוד בחזיתם, אך פגיעים מאוד הן בעורפם והן באגפים. לחימתם הייתה לא מאורגנת, ונראה כאילו חסרה מסגרת פיקוד ושליטה למארב.

המארב בין רומני לבלוזה יצר דילמה בקרב מפקדי אוגדה 162.

כוח משימה ויקינג בצפון עיראק. פעולות כוח משימה ויקינג אפשרו במידה רבה את חופש הפעולה של התמרון העיקרי מכווית לבגדאד, ואת הצלחת המאמץ המלחמתי ברמה האסטרטגית. צילום: בין הקטבים

הדיוויזיות העיראקיות במקביל. תמהיל הכוח אפשר לפגוע במטרות רבות ולהשתלט על השטחים שמסביב לערים מוצול וכרכופ, וכך לרתק את הדיוויזיות העיראקיות ולמנוע מהן לנוע דרומה להגנת הבירה או לפגוע במתקני הנפט בצפון המדינה. כמו כן הכוונת האש המדויקת באמצעות הכוחות המיוחדים חיפתה על אמצעי האש המוגבלים שלהם ותרמה להשגת מטרה בממדים גדולים.

פעולות כוח משימה ויקינג אפשרו במידה רבה את חופש הפעולה של התמרון העיקרי מכווית לבגדאד, ואת הצלחת המאמץ המלחמתי ברמה האסטרטגית.³⁰ ניתוח מקרה זה מחזק את התרומה של האמנעה היבשתית למערכה. התמהיל של כוחות סדירים יחד עם כוחות מיוחדים מסייע לשרידותם של הכוחות ומאפשר גמישות רבה, שאינה נתונה לכוחות בתמרון ליניארי.³¹

מסקנות

הפעלת כוחות בסדר גודל חטיבתי

מקרי הבוחן שהוצגו מראים כי כוחות קומנדו קטנים המפוזרים על פני גזרה רחבה עשויים להיות חלשים ופגיעים מול כוחות גדולים, דבר המאפשר את איגופם או חיסולם המהיר יחסית. דוגמאות לכך הן הפעלת כוחות הקומנדו המצריים והסורים במלחמת יום הכיפורים ופעולת סירת הצנחנים בעומק סוריה במלחמת יום הכיפורים שבה חולצה בדחק מהשמדה. כוחות קטנים בעלי התמחויות באמל"ח ייחודי יכולים לגרום

עיראק. המאמץ המשני נועד למנוע מהכוחות הסדירים העיראקיים שכללו 13 דיוויזיות לנוע דרומה להגנת הבירה, להגן על האוכלוסייה הכורדית בצפון עיראק מפני התקפות עיראקיות, כפי שקרה בשנות ה-80 ולאחר מבצע "סופה במדבר", ולהגן על מתקני הנפט מפני השמדתם, כפי שעשה זאת הצבא העיראקי בנסיגתו מכווית ב-1991.

טורקיה לא הסכימה לתמרון של כוחות הקואליציה משטחה, ואסרה להשתמש במרחב האווירי שלה לטובת המלחמה. היא חששה מהרעת היחסים עם המדינות הערביות והמוסלמיות, מהתעצמות הכורדים בצפון עיראק ומהשתלטות שלהם על שדות הנפט. בשל סירובה של טורקיה לשיתוף פעולה פסיבי עם כוחות הקואליציה, עלה הצורך בכוח מיוחד שיאפשר את ריתוק הדיוויזיות העיראקיות באמצעות הנחתה מהאוויר ופעולה בעומק ללא קווים לוגיסטיים - כוח משימה ויקינג.²⁹ לפי התו"ל האמריקני הפעלת כוחות רגילים יחד עם כוחות מיוחדים יוצרת שילוביות לצורך השגת הישגים מבצעיים, האפשריים רק באמצעות פעולה משותפת של שני סוגי הכוחות הללו. כוח משימה ויקינג החל לפעול באמצעות כוחות מיוחדים ובאמצעות יחידות מבצעיות של הסיי-איי לטובת גיוס האוכלוסייה הכורדית בצפון עיראק.

בפתיחת המלחמה עמדו לרשות כוח משימה ויקינג כוחות אמריקניים סדירים (רגילים ומיוחדים) וכוחות כורדים סדירים למחצה. תחילה תקף כוח המשימה את ארגון אנצאר אל-אסלאם שפעל בצפון עיראק וקיבל את הפקודות מבגדאד, ולאחר מכן עבר לסדרה של התקפות על כמה יעדים של

נזק רב לאויב, לעיתים אף יותר מכוח משוריין גדול. דוגמאות לאמנעה מוצלחת מסוג זה הן פעולת כוח משימה ויקיניג בצפון עיראק ומבצע "נערי חוף" של יחידת מגלן במלחמת לבנון השנייה, שם גם הושמדו מבנים מבוצרים שלא ניתן להשמיד באש בלבד.³²

חטיבת הקומנדו בצה"ל היא כוח בסדר גודל שיכול להשיג הישג נרחב ולא רק הישג מקומי קטן, כפי שהיה עם כוח סיירת צנחנים שהונחת בעומק סוריה לביצוע אמנעה נגד כוחות משלוח עיראקיים במלחמת יום הכיפורים. הכוח בפיקודו של רס"ן שאול מופז אומנם פגע בחלק מן השיירה העיראקית, אך זאת בין השאר בגלל המרווחים בין הכלים בשיירה. הכוח לא מנע את הגעת כוח המשלוח העיראקי, ונוקק לחילוץ בדחק מחשש שיושמד. למוחרת הותקפה השיירה על-ידי חיל האוויר.³³ הניסיון האמריקני בעיראק מראה כי סד"כ גדול יותר המופעל לטובת אמנעה בעומק האויב מאפשר לחימה מול כוחות גדולים (13 דיוויזיות עיראקיות וכן כוחות מיליציה) ובידוד מוחלט של מרחב הפעולה של המאמץ העיקרי.³⁴ כדי למצות את היתרונות הגלומים בחטיבת הקומנדו, לשלב התמחויות שונות ולהתאים את הכוח למשימה ולמרחב שבו הוא פועל, על תצורת ההפעלה שלה להיות חטיבתית או כצוותי קרב יחידתיים המאורגנים בהקשר משימתי.

לרשות הכוחות המיוחדים אמצעים ייעודיים, יכולות וכשירויות שאינם עומדים לרשות הכוחות הסדירים. אם לדוגמה כוח סדיר יעדיף להשתמש בציר נסתר להגעה ליעדים, כוחות מיוחדים ישתמשו בצירים הנחשבים לא עבירים

תצורת הפעלה היברידית של כוחות מיוחדים עם כוחות רגילים

בספרו **המילים והדברים** העלה הפילוסוף הצרפתי מישל פוקו את הטענה, כי במאה ה-19 חל שינוי משמעותי באופן שבו פועל העולם. בהקשרי המלחמה, אם פעם המנהיגים היו עומדים על גבעה ומפקדים על הכוחות באמצעות שליחים, כיום יש תקשורת שאינה נראית לעין בלתי מזוינת. כך גם שימוש באמל"ח. במלחמות עבר האויב נראה בעין, ואילו כיום הוא מוטמע באוכלוסייה, מסתתר בתת-קרקע ובסבך ומפעיל אמל"ח מטווח רחוק מאוד מזירת ההתנגשויות הישירות. באופן כללי, טווחי המגע גדלו בצורה ניכרת.³⁵

תפקידים של כוחות מיוחדים גדל במלחמה המודרנית, שבה מרכיבי העוצמה ויכולות מסוימות של האויב נמצאות מחוץ ל"מרחב הייצוג" - לא בטווח הראייה והיכולות של כוחות קונוונציונליים. לרשות הכוחות המיוחדים אמצעים ייעודיים, יכולות וכשירויות שאינם עומדים לרשות הכוחות הסדירים. אם לדוגמה כוח סדיר יעדיף להשתמש בציר נסתר להגעה ליעדים, כוחות מיוחדים ישתמשו בצירים הנחשבים לא עבירים.³⁶ מבצע "נערי החוף" הוא דוגמה לפעילות של כוחות מיוחדים מחוץ ל"מרחב הייצוג", שכן במהלכו הסתננו כוחות קטנים של מגלן, הכווינו אש לעבר מטרות ואף ייצרו מודיעין

שלא היה לפני המבצע. מעל 100 מטרות הותקפו במבצע זה.³⁷ מהניסיון האמריקני אפשר ללמוד על השילוב בין סוגי הכוחות. כוח משימה ויקיניג השתמש הן בכוחות רגילים להתקפות נגד הכוחות העיראקיים והן בכוחות מיוחדים, שבדומה למגלן ביצעו מארבי אש והכווינו אש מדויקת.³⁸

חטיבת הקומנדו בצה"ל מייצגת בצורה מסוימת כוח שמסוגל לבצע את מארבי האש (מגלן) יחד עם כוחות חי"ר מובחרים. כדי לתרום תרומה משמעותית ליכולות מארבי אש נגד מטרות רבות, יש להכפיף את יחידת שלדג, המתמחה בהכוונת אש, לחטיבת הקומנדו.³⁹ דוגמה נוספת לשילוב של יכולות מיוחדות עם כוחות רגילים אפשר לראות ביחידת רפאים, אשר הוקמה לא מכבר.

פיתוח תו"ל ייעודי לאמנעה יבשתית

אמנעה יבשתית משלבת מספר צורות קרב, בהן פשיטה ומארב. היות שבדרך כלל אמנעה מוטלת על חיל האוויר, בזרוע היבשה חסרה תורה מתאימה לפעולות אמנעה יבשתיות. בתוך כך, נכון לפתח תו"ל למארבי אש שיתבססו על כוחות מיוחדים וחימוש מונחה מדויק.⁴⁰ כמו כן יש להתאמן על פשיטות, ובהן על צורת הקרב ונסיגה. אם גדודי חזבאללה יופעלו כעתודה לכפרים המבוצרים, הם יהיו פגיעים במיוחד במהלך תנועתם. שילוב של מארבי האש שתוארו יחד עם פשיטות בסד"כים גדולים יחייבו את כוחותינו לסגת בסיום הפשיטה, דבר שכמעט אינו מתורגל בצה"ל כיום.

חטיבת הקומנדו בצה"ל מייצגת בצורה מסוימת כוח שמסוגל לבצע את מארבי האש (מגלן) יחד עם כוחות חי"ר מובחרים. כדי לתרום תרומה משמעותית ליכולות מארבי אש נגד מטרות רבות, יש להכפיף את יחידת שלדג, המתמחה בהכוונת אש, לחטיבת הקומנדו

סיכום

המגמה בצה"ל, במיוחד כפי שעולה ממבצע "שומר החומות" ב-2021, היא לפתור את הבעיות המבצעיות באמצעות אש מנגד ועל-ידי שימוש נרחב בכוח אווירי. צריך לזכור כי לכוח זה יש גם מגבלות, ולכן על הפיקוד הבכיר בצה"ל בכלל ובזרוע היבשה בפרט לחשוב על פתרונות לבעיות המבצעיות גם באמצעות כוחות קרקעיים.

הסיכון למארבים בנקודות ההנחתה של האמנעה היבשתית ולהתקפות נגד מול הכוחות, העשויים לסבך את כוחותינו בחילוץ מורכב, יכול להיפתר באמצעות תו"ל ואימונים מתאימים. אלה יכולים הן להכין את הכוחות הקרקעיים להתמודדות נגד כוחות העתודה של האויב והן לפתוח צוהר לשיח עתידי על פתרון בעיות מבצעיות באמצעות כוחות יבשה, נבחרים ואף רגילים, בתחומים שבשנים האחרונות הפכו נחלתם של כוחות מיוחדים או של חיל האוויר גרידא.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

